

Sok mindemből kimaradtam

Beszélgetés Győri Lászlóval

Mokány, barna ember. Elmondhatja Ady Endrével – vagy Kilencek-beli társa, Rózsa Endre Adyt parafrázáló verssorával –: *se hija, se hója hajamnak*. Csak a szakállát erezi egy-két fehér csík. Nem kell közelebbről ismerni életrajzát, hogy arcáról egyszerre véljük leolvasni a paraszti származást és az értelmiségi hivatást. Kétféle gyötröttség, kétféle mosoly fut vonásain. 1942. január 29-én született a dél-alföldi nagyfaluban, Orosházán, mely négy esztendővel később nyert városi rangot. Az Eötvös Collegiumban Ágh István volt a szobatársa. 1966-ban szerzett magyartanári és könyvtárosi oklevelet a budapesti egyetemen. Szerepelt a Kilencek költőcsoport emlékezetes *Elérhetetlen föld* című 1969-es antológiájában. A csoportosulás tagjai közül neki jelent meg legelőször önálló verseskötete: 1968-ban, *Ez a vers eladó* címmel. A másodikra viszont, a *Tekintetre* (1980) tizenkét évig kellett várnia.

– *Az Elérhetetlen föld – az első, hiszen 1982-ben napvilágot látott a második, hasonló című gyűjtemény is – negyven esztendeje, 1969 decemberében hagyta el nyomdát. 2009. december 10-én beszélgetünk: éppen tegnap vette át a Kilencek közössége az Uránia Nemzeti Filmszínházban a Bethlen Gábor-díjat, mely nyilván az eltelt négy évtizedre is emlékeztetve méltányolja akkori és azóta alakuló írói-költői teljesítményeteket. Mindnyájan, külön-külön megkaptátok az érdmet?*

– Igen, s nagyon örültem neki, hogy valamennyien személyesen vettük át, akik még tehattük. Rózsa Bandi, aki a második legidősebb volt körünkben, nagyon korán, 1995-ben elhunyt. Tegnap mind a nyolcan ott voltunk, az is, aki pillanatnyilag tolokocsiba kényszerülve közlekedik. Nagyon szépnek találom az érdmet, a kontyos Bethlen elég közismert ábrázolásával díszítve. S megnéztük Csontos János portréfilmjét, amelyben mindegyikünkkel látható egy rövid kérdezz-felelek.

– *Amikor egyetemi vizsgákon a diákok a Kilencekkel kapcsolatos kérdést kapnak, mindig számolgatni, sorolgatni kezdik, kik alkották e szerveződést. Ötig, hatig, hétig eljutnak, aztán tanári*

segítséggel felsorolják mind a kilenc nevet. Az idők során mennyire szoktad meg, hogy a Te neved mellett – is – majdhogynem „eposzi állandó jelzőként” ott áll: „a Kilencek tagja”?

– Ezt a grundot, emberi-írói fiatalságunk grundját nem lehet elhagyni. Néha azon kapom magam, hogy én is szedegetem össze magunkat gondolatban: kik is voltunk együtt? Utassy József nevével kezdem – manapság általában az irodalomtörténészek is vele szokták kezdeni –, mert nekem a Kilenceket az „ősidőkben” Utassy, az ő tehetsége, tudatossága, érettsége fémjelezte elsősorban. A Kilencek közé tartozni mára súly is, meg fölemelő dolog is. Tudom: bizonyos körökben, bizonyos szemekben megemel odatartozásom ténye. A csoport formálisan már régóta nem működik – addig létezett, amíg az idő diktálta és lehetővé tette létezését –, ám virtuálisan manapság sem jelent keveset: önmaga örökségét és továbbadott szellemi hagyományát.

Jómagam könyvtárosként 1990-ben összeállítottam egy nagyon részletes, több szempontú bibliográfiát a Kilencekről. Az antológia-megjelenés negyvenedik évfordulójának közeledtével pedig előszedegettem régi levelezésünket. Én megőriztem a levele-

Topits Judit felvétele

ket, társaim jobbra nem. Kiss Benedek szinte el sem akarta hinni, hogy ő az ezerkilencszázhatvanas évek vége felé épp azt írta nekem levélben, amit írt. Ők általában személyesen találkoztak egymással, az élőszó és a telefon mellett nem volt szükségük levelezésre. A csoportta alakulásban közvetlenül nemigen vettem részt, vidéken éltem, kellett a levélpapír. Írásban követtem, hol tartunk: kit szeretnénk még magunk között látni, ki szeretne közénk kerülni, miként packázik velünk a hivatal. Az előszedett levelezés, mondom, kissé féloldalas, azonban nem lehetetlen, hogy ha nem is évfordulós aktualitással, de később kiadvány válik belőle. Könyvtár szakot végzett, történész vonzalmú emberként illik elkészítenem. Amikor 1980-ban visszakerültem Budapestre, évekig én szerveztem a kilencek találkozóit Angyal János Endrődi utcai lakásában, ahol is évente díjat, a Kilencek díját adtuk egy-egy fiatal költőnek.

– *Ma milyennek látod önmagadat azon a fényképen, amely Ez a vers eladó című bemutatkozó köteted hátsó borítójára került?*

– A legkevésbé sem engem mutat az a jólfélség! Mintha szoborrá meredtem volt, úgy fotóztak le. Az összeszorított szájú keserűségem látszik. Hebehurgyább voltam, indulatosabb, vitriolosabb. A kötet címe sem vagyok ma már büszke. Túlságosan kihívó. Üres benne a felszólítás: „vegyétek, olvassátok”.

„Anyai nagyanyám és nagyapám, Győri Dani József a négy gyerekkel”

– Az említett fényképen még nincs szakállad. Állítólag a szakállt viselő és nem viselő férfiak lelkülete eltér egymástól.

– Én „szakállas lelkületűvé” váltam. Egészen ifjan is próbáltam nem borotválkozni, akkor kudarcot vallottam. 1983. augusztus 12-én született a harmadik gyermekem. (Az előző házasságomból két lányom van.) Feleségem azt kérte tőlem: ha fiú lesz, növesszem meg a szakállamat. Szakállasnak szeretne látni. Föltéve, ha jó lesz. Levente fiam megérkezett, én pedig beváltottam és tartom a szavamat. Egyszóval a fiam az oka.

– Az anyakönyv szerinti teljes neved: Győri László Vilmos. Honnan ered második személyneved, a Vilmos?

– Orosházán élénken élt Győry Vilmos evangélikus lelkész emlékezete, a templom előtti tér ma is az ő nevét viseli. Győrben született és tanult. Megjárta Pestet, Berlint, újra Pestet. 1862-től 1876-ig szolgált Orosházán. Sohase beszéltünk róla, de biztosan az ő tiszteletére kaptam a Vilmos nevet. Nem rossz irodalmi ómen. Kiváló egyházi szónoknak és értekezőnek számított. Tudott angolul, franciául, svédül, egy kicsit még szanszkritül is. Átdolgozta a Károli-bibliafordítás újszövetségi részét, népballadákat írt Arany János vonzásában. Legmaradandóbb irodalmi tette a *Don Quijote* máig el nem avult magyar fordítása. Részben korrigálva manapság is forgatják, nem-

régiben Benyhe János is élénk tette. Egyébként a névazonosság ellenére semmi rokoni közöm hozzá.

– Tősgyökeres orosházi családból, módos parasztfamiliából származol. A vallás fontos szerepet töltött be életetekben?

– Nemigen. Egyik nagyanyám sokat forgatta a Bibliát, ám ő sem erőltette ránk az istenességet. Ha templomba ment, vele tartottam. Isten: egy szó volt számomra. Isten léte, a vallás később sem lett meghatározó kérdés életemben. A szüleim egyszerűen csak éltek, dolgoztak, különösebben nem figyeltek hitre, lelkészre, diplomra. Apám

„Apám, Győri Pál”

nemcsak harminc-nyolcvan hold földön gazdálkodott, terménykereskedéssel is foglalkozott, sőt egy kis falusi fűszerüzlete is volt, – amíg el nem vették tőle, mivel az ötvenes évek elején nagyanyámmal együtt egy csapásra kuláknak nyilvánították, szinte mindene elúszott. Nagy Imre kormányra kerüléséig, 1953-ig igen nehéz négy-öt esztendőt éltünk át. Minden eshetőségre kész, taktikus figyelme és vállalkozó szellemű apám elszegődött messzire,

Nógrádba, a nagybáttonyi bányába karbantartó lakatosnak, úgy tartotta el a családot. Amikor visszatérhetett, megint a földből éltünk. Próbálkoztunk mindenfélével, a szerződéses cukorrépa-, kender- és ciroktermesztés hozta a legtöbbet. Amikor 1960 januárjában Kardoskúton – ahol a földünk volt – megalakult a termelészövetkezet, apám is belépett, sőt hamarosan egy időre az elnöki tisztséget is ráruházták. 1956-ban a helyi gimnáziumban való továbbtanulásomat – holott a legjobb diákok egyike voltam – még megakadályozta a lokális gonoszkodás (egy osztálytársam áskálódó anyjának személyében), viszont 1961-ben mint parasztivadék kerültem Budapestre, az Eötvös Loránd Tudományegyetem bölcsészkarára. De persze kitűnő érettségivel, jó felvétellel.

– Amíg odahaza éltél, szeretted a paraszti munkát?

– Egyáltalán nem. Irigyeltem a többieket, engem a kapa elvont szenvedélyemtől, az olvasástól. Amikor kellett, persze dolgoztam én is, apám távollétében segítettem anyámnak. A vakációk idején sem volt kevés a nyári paraszti lecke. Olyannyira nem, hogy tízéves koromtól tizenhét éves koromig, évről-évre a földön hajladoztam. Ma már nem savallom (nem sajnálom): megtanított keményen, kitartóan dolgozni.

– Az Ez a vers eladó élén kiemelten álló, ars poeticának ható Dadogni, mondani így kezdődik: „Dadogni, mondani / mi fáj, hosszasan hordani. // Kukoricalanttal, bármivel / kiütni, hogy mi kell. // Hajnalban, öt óra körül, / széna vagy fű közül...” Legfeljebb azt nem értem egészen, hogy a természet, a munka hasonlatai miért hozzák a versben előbb az estét, aztán az alkonyatot.

– Figyelmetlen voltam a szerkesztésben, kapkodtam. Fiatalon

megkísértett a folklorizálás, népdal-szerűség, archaizálás, még a tájnyelv is. A paraszti mindennapokat pedig néhány korai versemben megszüpítettem. Pedig én kisebb-nagyobb kamaszként nem a földeken, a munkában tűntem ki, hanem az olvasásban. Otthon is volt néhány

„Anyám, Györi Dani Julianna”

könyvünk: Petőfi, Márai, Kassák, Tasnádi-Kubacska András. Apám vette, rendelte, bár nemigen forgatta, de írt, bár nem mutatta: verset, elbeszélést. Engem József Attila várt, meg a kék füzetem, amelyekbe első próbálkozásaimat írtam, igen komolyan, költőnek készülve. Sajnos nem akadt olyan segítő tanárom, olyan értő felnőtt, akinek haszonnal mutathattam volna meg e kísérleteket. Különösebben a szüleimet sem érdekelték a próbálkozásaim, mint ahogy később a publikációim, a köteteim sem. Nyugtázták, hogy Laci versei megjelennek.

– Imént idézett versedet rimes kétsorosokban írtad. Kedvelted ezt a formát. Amikor mi – pár évvel utánatok – a pesti bölcsészkarra kerültünk (történetesen 1968 őszén, meglehetősen bizonytalanságban: a fiúk közül a csehszlovákiai események miatt még azok is rettegtek a behívótól, akiknek katonakönyvében – mint az enyémben is – az a bejegyzés szerepelt: „békében alkalmatlan, háborúban szakszolgálatra alkalmas”), a ma-

gunk öröme és megerősítésére több versműsört szerveztünk a hajdani Egyetemi Színpadon. Úgy emlékszem, Takács Vera (később gyermekműsorok kiváló szerkesztője, rendezője a Magyar Televízióban) állította össze azt a Kilencek-estet, amelyben – kapaszkodj meg – még én is szavaltam. (Később önkritikát gyakoroltam, nem törtem előadói babérokra.) Élen él bennem a te műveid közül a Vörösrézharang, somfabet, husáng szegénylegényes, felkiáltójeles kiáltása, kiáltása: „...Mit a zakó! föl se veszem. / Van egy lila pulóverem. // Úgy mondják, hogy más országból / szakadt ide egy ócskástól. // Hordták ugyan ketten-hárman / proletárok Angliában, // node semmi, az vigasztal, / széle-hossza mint az asztal – // Node semmi, odaadtam, / kit szerettem, annak adtam. // Mit pulóver! föl se veszem! / Van még egykét egzáménem! // Mit a vizsga! csak ez a vers / találja meg, akit keres! // Ne mondja rá a szerkesztő, / gyöngye, mint a lélekvesztő: // erős ez, mint az ifjúság: / vörösrézharang, somfabet, husáng!” Tudtam kívülről, nagyon szerettem, magaménak vallottam e verset, a petőfis „Diligenter frequentáltam...” és a József Attilás Tiszta szívvel dacával. (Az Angliából érkezett „proletárpulóver” köré pedig olyan „nyugati” csomagot képzeltem, amelyet az 1956-ban külföldre távozottak postáztak haza olykor. Ma már tudom, a forradalom után bátyád is elhagyta az országot.) Meglepetésemre a költemény mégis csupán az Elérhetetlen földben lehető fel, első gyűjteményedből és minden későbbi válogatásodból kihagytad.

–Várkonyi Mihály író egy ideig a Magvető Kiadónál dolgozott szerkesztőként. Éppen valami antológiát csinált, s Bella István engem is beajánlott. Elolvasta, és azt mondta:

gyöngye, mint a lélekvesztő. A Blaha Lujza téren rágyújtott egy előkelő cigarettára, és előadást tartott a marxizmusról. Elhittem neki, hogy gyöngye, hogy rossz, hiszen a Magvető szerkesztője mondja. Így hagytam ki mindenhol. Rajta kívül számos költeményem jelent meg folyóiratban, napilapban, amelyek aztán könyvbe sohasem kerültek bele. Egyébként a kétsoros forma mind a mai napig foglalkoztat. Működik ebben némi hagyománytisztelt, meg a saját indulásomhoz való hűség is. Érdekel a kétsoros rímek által rövidre zárt epigrammatikussága. Rímre háklis költő vagyok. A rím legyen eredeti, meglepő, képezzen nyelvi erőteret. Összefügghet ezzel a szonett iránti érdeklődésem is, és sok egyéb törekvésem, hiszen nem szoktam lehorgonyozni versalakoknál.

– Térjünk vissza még a szülőhelyhez, Orosházához, s búcsúzzunk el tőle. Illetve: benned miként él a település, kötnék-e még oda szálak?

– Már alig. Unokatestvéreim élnek ott. A temetőben halottaim nyugsza-

„Kétéves koromban bátyámmal, Palival”

nak. Túlléptem a kellemetlen emlékeken, a középiskola körülötti hercehurcán (a kényszerű hódmező-

reménykedések között éltünk a szemeszterről szemeszterre telő egyetemi időben. 1964 tavaszán a

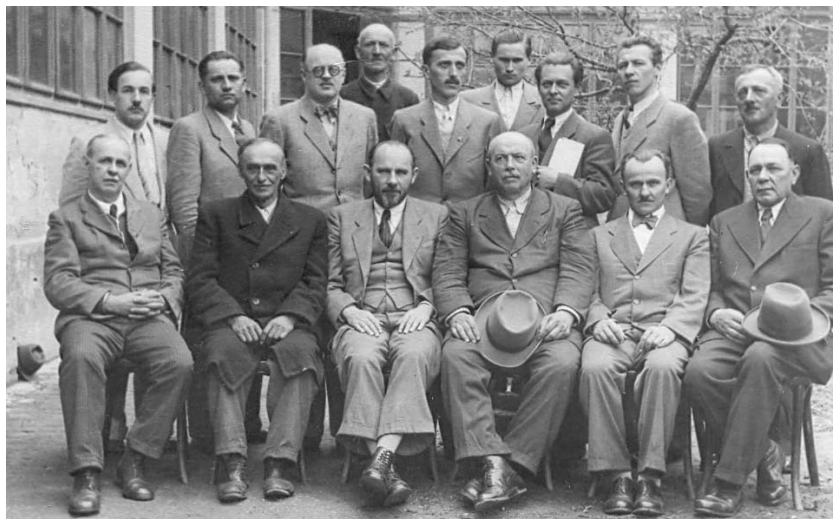
mintsem kérielt népi baloldali tudatot hallja ki belőle. Nem is baloldaliságnak nevezem. Huszonévesen izgága, kötözködő, helykereső plebejusként éltem és írtam. Első kötetemet – 1967. október 17-én, Kaposváron datált fülszövegében – Nagy Imre költő, kubikus [sic!], napszámos szegénylegény emlékének ajánlottam.

– Név és dátum akkori rejtett fészültségével, mementós áthallásával...

– Ösztönös proletár – vagy ahogy később írtam: porletár – elköteleződésem utóbb szükségszerűen kopott, módosult, árnyalódott, hiszen magam is fokozatosan csillapodtam, érlelődtem. A verseim is nem csekély mértékben hangot váltottak, amiben egy hosszabb versszünet, írásszünet is közrejátszott.

– Ebben a pezsgésben nyilván könnyen beleszoktál Budapestbe. Az ugyancsak vidékről (de a Dunántúlról) felkerült Ágh István nyilatkozta nemrég (nem először), hogy ő már ifjan valósággal szerelmes lett Budapestbe.

– Velem hasonló történt, bár talán tartózkodóbban fogalmazom meg, s rendelkezem azzal az összehasonlítási alappal, hogy hosszan éltem kisebb megyeszékhely városokban: Salgótarjánban, Kaposváron, Tatabányán. Budapest nem egy város, hanem több. Szeretem sokarcúságát. Ahol már tizenöt esztendeje élek, az

„Apám a hódmezővásárhelyi sakkbajnok-csapatban, apám az álló sorban balról a második; az ülő sorban balról a harmadik Pákozdy Ferenc költő

vásárhelyi hónapok után mégis Oroszában lettem gimnazista). Érettségikor már szabadulni szerettem volna a városból. Körzetileg a szege-di egyetemhez tartoztunk – a felsőoktatásban akkor még érvényben volt a területi elv –, de eltökéltem, semmi áron nem megyek az egyik poros alföldi fészekből a másikba. Úgy gondoltam, hogy a tanulmányaimhoz, tudásvágyamhoz, tervezett hivatásomhoz szükséges feltételek – többek között a sok és minél nagyobb könyvtár – csak a fővárosban érhetők el, de főleg a nagyváros tágas szabadsága vonzott. 1960-ban a reményeim be is teljesültek: az ELTE hallgatója lettem, s az Eötvös Collegium lakója, az épületé, mert úgynevezett Eötvös kollégista, tudósnövendék, nem voltam. Kitágult körülöttem a világ, a költészetben is. Buzás Andor, Nagy István (azaz későbbi nevén: Ágh István), Péntek Imre, Konczek József, s különösen a fáradhatatlan Bella István – nem folytatom a névsort – alkotott körülöttem. Verspublikálás, alkotókör, saját (egyetemi vagy nem egyetemi) folyóirat, antológia, önálló kötet: vágyak, szándékok, akaratok,

Kortárs közölte verseimet, de én igazi első publikációmnak az Új Írás 1964. novemberi számában való megjelenésem tartom. Furdalt kissé a lelkiismeretem, hogy nincs elegendő jó versem, mégis elég hamar összeállt első kötetem, amelynek megjelenését persze évek várakozásával kellett kibőjtölni. Ebben a kötetben „elsütöttem” minden olyan versemet, amely akkoriban vállalható volt. A hang, a világkép, a szerkezet bizonyára emelt is az egyes művek értékén. Aki négy évtized múltán kézbe veszi a könyvet, valószínűleg az inkább érzelmi,

„Elsős osztályképem”

Kőbánya központja, mégis eldugott, kis, majdhogynem meghitten kedves utca. Családiás, mégsem vidékies környék. A kilencvenes évek közepén egy interjúban, amely később könyvalakban is megjelent, el is mondtam, hogy mennyire szeretem az én Budapestemet.

– *Az egyetemi tanulmányok befejezését követően elhagytad a fővárost. Salgótarján után Kaposváron kaptál könyvtárosi állást.*

– Kényszerűségből. Ha állást biztosítottak és a közeljövőre valamilyen elfogadható lakást helyeztek kilátásba, a józan észnek engedve vidékre ment a fiatal diplomás (családos, családalapításra készülő) ember. A hatvanas évek vége Kaposvárjáról mindenkinek a nagy színházi felfutás jut eszébe. Amikor én oda kerültem, akkor állt küszöbön, majd ment végbe a Zsámbéki Gábor és az általa vezetett művészcsoport nevéhez

„Könyvtár szakos csoportársaimmal 1960 őszén”

fűződő korszakos változás. Érkeztek a később országos hírnévre szert tett, ambíciózus fiatal színészek, rendezők. Egymás után szegődtek a társulathoz azok az írók, dramaturgok, akik általában Budapesten laktak, de bármikor egy pillanat alatt Kaposváron termettek. Máig emlékszem Molnár Piroska legendás alakítására a *Sirály* címszerepében. Emlékszem a korán öngyilkossá lett Kiss István színművészre. Emlékszem: Verebes István értelmiségi klubot szervezett, kérdezte, számíthat-e rám. A szín-

háziak közelében, mégis tőlük távol éltem, dolgoztam. Az volt az érzésem, hogy a kaposvári színházért az országos sajtó és a mindenhol összeverődő fiatal nézők serege jobban lelkesedik, mint maga a város.

Könyvtárosként rengeteg irodalomjegyzéket készítettem, *A magyar bibliográfiák bibliográfiájában* egy időben töméntelen tétellel szerepel-

tem, én voltam az egyik „nagy magyar bibliográfus”, legalábbis a számokat tekintve. Magánszorgalomból éveken át egy nagy cigánybibliográfia összeállításán dolgoztam, még a könyvtári cigánykérdésről is írtam egy tanulmányt, arról nem is

szólva, hogy egy könyvre való cigány népdalt, balladát fordítottam le magyarra. Ellenben hiányzott a pesti levegő, a Hungária kávéház nyüzsgése, fontoskodása, az egyetemista évek esti élete, amelybe a

tanulás, a vizsgák rovasára is örömet belemerültünk. Vallottam – mostani felfogásomhoz képest más nyomtatékkal vallottam –: a költő szóljon bele a világ dolgaiba. Erre akkori állomáshelyemen nemigen ígékezett lehetőség. A lokális folyóirat, a Somogy azt a benyomást keltette: hol megjelenik, hol nem. Előbb (1970-től) antológia volt, aztán szünetelt, majd (1973-tól) negyedévi szemlévé változott. Lassan lépegetett az igazi folyóirat-lét irányába. A legtekintélyesebb helyi költőt, a hatvan felé

közeledő Takáts Gyulát – a Rippl-Rónai Múzeum igazgatóját – nem respektáltam különösebben. És csak

„Két kollégiumi társammal 1960 őszén a Margitszigeten”

egyetlenegyszer váltottam vele néhány mondatot.

– *Könnyen meglehet, hogy egy teljes hónapig mindketten egyszerre időztünk a városban, és sosem futottunk össze. Pedig jómagam akkor már birtokoltam első kötetedet (még van most is), és mesélhettem volna az egyetemi színpadi szavalásról. 1969 júliusát néprajzos múzeumi gyakorlaton a Rippl-Rónaiban töltöttem, illetve terepmunkát végeztem Sennán, Buzsákon, Balatonfenyvesen, Tásán. Az első Holdra szállást is az egyik községben néztem televízió. Amikor bent tettem-vettem a múzeumban – az ifjúsági íróként is kedves emlékü Draveczky Balázs régész, vendéglátóipar-történész irányítása alatt –, Takáts Gyulával sajnos egyszer sem találkoztam. Nyáron inkább a Balatonnak, az írásnak, a képzőművészetnek élt. Számodra Takátsék nemzedékéből, a Nyugat harmadik nemzedékéből ki számított mértékadónak?*

– Illyés Gyula, Szabó Lőrinc, Vas István. Amikor első kötetem napvilágot látott, például Vas István írt róla. Lehet, hogy a könyvem egy kicsit árnyékba is került az *Elérhetetlen föld* viszonylag hamaros megjelenése folytán: arra irányult a figyelem, s hogy végre megjelen-

hetett az antológia. Kötetem kritikusaik közül egyértelműen (a Takátscsal szinte egyidős) Vas István véle-

„Kati lányom”

ménye volt előttem a legfontosabb. Enyhén szólva nem mondhatnám, hogy agyondicsért, de megjelölt, s később egyre büszkébb lettem arra, hogy egyben megdicsért: ennek a fiatal költőnek van nyelvi ereje. Az *Ez a vers eladó* egyszerre takarított be méltánylást és okozott horzsolást. Kabdebó Lóránt segítőkész érdeklődéssel, bírálattal korán és kitartóan mellem szegődött, talán túl is becsült – ám ami igazán érintett, az Vas István szava. Összességében a visszhangtól lelombozódtam, éveikig nem is írtam. A kicsi albérlet sem volt a legideálisabb. A kaposvári időszak végén, amikor lakáshoz jutottunk, majd – 1972-től – Tatabányán lélegeztem föl ismét. Néhány esztendeig, hiába törtem a fejem, egy ép sor sem jutott az eszembe. Csak kínlódtam.

– *Takáts és Vas mellett – a lehetséges hatásokat illetően – felmerül generációjukból Weöres Sándor neve is. Továbbá Illyés Gyuláé, Juhász Ferencé, az Elérhetetlen föld előszavát író Nagy Lászlóé s másoké.*

– Nem vagyok különösebben tekintélytisztelő, mintakövető. Azt szeretem, ha én kalapálom ki a verset, én küzdök meg érte, előzmény, külső befolyás nélkül. Az említettek és nem említettek általában nem a lírájukkal,

inkább a személyiségükkel tettek rám (s a Kilencekből többekre is) kisebb-nagyobb hatást. Illyésre mint kikezdetlen szellemi, erkölcsi tekintélyre néztünk fel. Az ő verseit egyébként imádtam, a fölényes erőt, a simulékony, a biztos technikát. Weöres Sándor műveiből én hiányoltam a költészet – számomra – legfontosabb ismerveinek egyikét, a személyességet. Ami mesteri a költeményeiben, azt hidegnek találtam. Pilinszky János is csak rejtve élt bennem verseivel.

Nagy László (akárcsak Juhász és Váci Mihály) sokat tett antológiánkért, s némileg az öccsén,

Ágh Istvánon keresztül is élt a kapcsolat, bár alig találkoztam vele. Lenyűgöző képi ereje számomra negatív értelemben is jelentkezett: sorait sokszor mesterkéltnek kellett tartanom. Mint költő Juhásznak – és főképp Vácinak – többet köszönhetek, noha, mondom, én a siheder kezdetektől magamra voltam utalva, mestereket nemigen kerestem és nemigen fogadtam el. A műhelyt a saját nemzedékem jelentette, azon belül a csoport, melynek tagja lettem, s a mindenkor intellektuális környezetből a legközelebbi barátok, íróársak. Régebről, az Új Írástól Farkas László szerkesztő nevét, mai köreimből Péntek Imrét, Kiss Benedeket, a Balla Zsófia–Báthori Csaba költő, író házaspárt említhetem.

Tartom a kapcsolatot az *Elérhetetlen föld* szerkesztőjével, Angyal János kritikussal is. Varga Lajos Márton, Vasy Géza, Csontos János kezdettől vagy régóta kitüntetett érdeklődést, segítőkészséget mutat a (mára virtuális) Kilencek iránt. Köszönet illeti őket cikkeik sokaságáért, alapvető könyveikért. Ugyanakkor sajnálom, hogy mostanra Vasy és Csontos „privilegiuma” lettünk, mert több közelítés holdudvarában

tárgyilagosabban, érzékenyebben helyezhetne el minket – együtt és külön-külön – a közvélemény, esetleg pontosabban helyezhetnének el magunkat, életművünket mi is.

– *A Kaposvárról Tatabányára történt átplántálódás lényeges változást hozott életemben és munkásságomban.*

– Kaposváron elmagányosodtam, elkedvetlenedtem. Jószerivel csupán Papp Árpád költő-műfordítóval értettünk szót. Tatabánya egészen más arculatú helynek bizonyult. Dinamikusabbnak, érdekesebbnek, még szellősebbnek is a maga szögletességében. Kaposvárhoz fogható

„Luca lányom”

színházzal ugyan nem büszkélkedhetett, azonban összerázta például a sport. Kézilabdázókra, súlyemelőkre emlékszem. A labdarúgóokra is természetesen, igaz, nem voltam meccsre járó. Baráth Lajos íróra, aki ügyes, mozgékony közösségi emberként forgolódott, a sportban is otthonosnak számított, maga is focizott, csapatot szervezett.

– *Ha nem tévedek, a Vérteszöllősi Fürgék elnevezésűt. A tokaji írótáborban mindig szívesen sorolta a sikereiket, a góljait.*

– Tatabányán olyan íróbarátokra leltem, akikkel máig nem szakadt meg a kapcsolat. Faludi Ádám, Kakuk Tamás ma is azon a tájékon él

és dolgozik. Komoly tehetség, szívós vitatkozó volt a korán elhunyt Vaderna József. A Budapesthez való közelségnek – és az elnyűhetetlen Sárándi József fáradozásainak – köszönhetően az én alma materemből, a pesti bölcsészkarról olyan pályakezdők kötődtek a helyi irodalmi periodikához, mint Csaplár Vilmos, Szilágyi Ákos és mások. Valóban volt mihez kötődni. Payer István főszerkesztő menedzser-érzékenységgel futtatta fel az 1969 tavaszán indult Új Forrást, elérte a megjelenések számának növekedését, bölcs organizátorként rangos szerzőgárdát toborzott, nyitott szellemiséget katalizált. Ez a tradíció Monostori Imre főszerkesztősége alatt folytatódott, folytatódik, gazdagodik. 1980-ig éltem Tatabányán. Itteni könyvtárosságom végén az iskolai könyvtárak látogatása, felmérése volt a munkám. Egészen elkanászodtam, kiszállás helyett szépen otthon maradtam, a munka nem szaladt el. (Egyébként könyvtárosi éveimet *Szoros betűrend* címmel egy hosszabb memoárfélében meg is írtam a Kortársban.) Végeredményben szerettem ott élni, sok jó emlékem van róla. 2002-ben, hatvanadik születésnapom évében is ők – Monostori, illetve a József Attila Megyei Könyvtár – fogadták be, adták közre válogatott verseim *Bizonyos értelemben* című gyűjteményét. Arról nem ők tehetnek, hogy e könyv megjelenése után kissé megsértődtem a fogadtatásán. Néhány kritika ugyan megjelent róla, de többet vártam volna tőlük, egy kis felfedezést, ami akkor is elmaradt. „Ezeknek én nem vagyok hajlandó több verseskötetet csinálni!” – ezeken valamiképp a magyar irodalom

egésztét érte. Persze, a verset nem lehet a lélekben, az értelem forgásában hagyni, csak írtam tehát, de azzal, hogy többet én aztán...!

– 2009 ünnepi könyvhetén, amikor A rabbiánus kecsketartó című kispróza-kötetedet mutathattam be sajtótájékoztatón, magánmegjegyzésként odasúgtad: verseskönyvet nem adsz ki többé. Amit én akkor úgy értelmeztem, hogy egyáltalán nem írsz többé verset. S alig telt el két hét, megjelent az Élet és Irodalomban lírad eddigi legkiemelkedőbb darabjainak egyike, az Éveim enyve. „A tarkón a maszk, vagyok sajgó haraszt / az én sárverte hazámból. / Szégyen nem rogyaszt, kevélység nem dagaszt, / sorsom tűröm igazán jól. // Búsán olvastam, hogy aki elmúlt hatvan, / öregember már, ha nem vén. / Vagyok hatvanhat, az idő elaggat, / ragadok éveim enyvén” – peregték a szakaszok a Balassi-strófára emlékeztető lüktetéssel. Aztán egy vers-

„Réka unokám”

óvatosságra intett a tény: az utóbbi időben sokkal gyakrabban jelentkezél prózával. A rabbiánus kecsketartó emlékezései, tárcanovellái, mikroelbeszélései mellett elegendő 2005-ös önéletrajzi regényedre, A kései édenre utalni.

– Prózát könnyebb írni, mint verset. Legalábbis nekem sokkal könnyebben ment. (Volt, aki azt mondta: – Ne sértődj meg, te prózaírónak születél. És nem is sértődtem meg tőle.) Annak ellenére, hogy nincs történeteszővő fantáziám: nem tudok cselekményt kitalálni. Tehát A kései éden sem regény igazából. Ahogy írom az eleje tájt: „fölszólítottak”, nem is egyszer, a visszapillantásra: „Lassan megöregszünk, én is, de te is. Mielőtt mindennek vége, ird meg a gyerekkorodat legalább. Azt a világot ma már alig-alig ismeri valaki, ha te nem teszed meg, örökre elsüllyed, nem tud róla senki – mondta egyszer egy régi jó barátom”. Végül el is szántam magam, hogy – „veritékezve, mint egy napszámos”, s nem is elsősorban az irodalom kedvéért – belevágok az „emlékiratba”. Annyi gyakorlatra,

„Levente fiam jogi doktorrá való avatásán édesanyjával”

csokor a 2000 című folyóiratban. A 2009-es esztendő búcsúzása is előhívott belőled egy nagyszerű költeményt, a Fadrusz a keresztfánt. A könyvhetén nem vettem egészen komolyan, hogy hátat fordítasz a költészetnek, de elgondolkodtatott,

tapasztalatra támaszkodhattam, hogy – a magam öröme, a magam fiókjának – mindig is írtam ilyen-olyan epikát. Már tizenhat évesen is. A prózához alkalom szükséges, esetleg kötelezettség az írásra, s akkor fut ki a kezem alól. Néha a humort is jobban fel tudja itatni, mint a vers.

– „Ültem a számítógép előtt” – írod, épp emlékezésregényed e nekigyürkőzés-passzusában. Tollak című versed viszont egy „konzervatívabb” íróalkalmatosság iránti vonzalmadról tanúskodik: „Golyóstollak, töltőtollak / öröklétet szavatolnak, / már azzal, hogy betűt rónak. // Konzerves dobozban állnak / vetve hátukat egymásnak / készen arra, hogy írának. // Némelyike bár karistol, / hanem azért az is csak toll, / valamikor írhat még jól...” Igaz, végül oda torkollik a (fülemben az időződő Arany János hangját is ütemező) gondolatsor, a toll-tercinácskák ere, hogy „Új zselések, öreg tollak, / benneteket félretollak, / öröklétbe, porba vonlak. // Kinyílik a számítógép, / arra írom, amit rónék, / s ha vírusok eltörölnék, // memóriám ha megőrzi, / amit ki tudtam betűzni”. Kár lenne a tollakért: szép a kézírásod, saját szerűek a hurkolások, hol szorosan kötöd, hol szétszalasztozod a betűket. Egyszerre kiegyensúlyozott és vibráló a betűvetésed.

– A számítógép nélkülözhetetlen munkaeszközöm lett, az írói munkában is. De változatlanul nagyon szeretem a tollaimat. Nagy tollgyűjteménnyel rendelkezem, s pillanatnyilag a zselés tollra esküszöm. Ha kinn, a vadszőlős nógrádi szalotlinkben írok, a munkához jobban is illik, kéznél van a toll.

– Tollal vagy számítógéppel – ma miként írnád körül költői, írói énedet?

– Egy ellentmondás feszít, dolgoztat, mely visz előre, ám hátráltat is. Nekem voltaképp nincs állandó, szilárd költői, írói témám, prog-

„Utassy Józseffel és feleségével, Zsókéval”

ramom: mindig változtam. Változott a hangulatom, a világhoz való viszonyom, így majdnem öt évtized irodalmi munkáján belül legfeljebb három-, öt-, tízéves kisebb periódusaim érződnek egységesebbnek. Holott igényelném a határozottabb kontúrt, a kisebb egységeket is, és főleg az egészsét, melyet létrehívtam.

Változásomat, s vele írásaim változását nagyrészt az okozta, hogy régebben elrántott, elvitt a szó, fegyelmzetlen voltam a versben, ahogy fegyelmzetlen a gondolkodásban, a viselkedésben is. Ez már a múlté, megállapodtam, lecsillapodtam. Arra is más szemmel nézek, amit írok; eleve másképp írok. Kezdőként hangosan beszéltem a versben; ma már nem. Mert nem szükséges.

Egykor erősen foglalkoztatott, mi is a modern költészet, mi a lényege, sajátossága. Próbáltam igazodni, de a mintakövetésre való hajlandóság híján nem tudhattam beállni egyetlen sorba sem. Utassy Józsefet már a Kilencek-kezdetekkor – sőt, még nem is létezett a Kilencek – azért tiszteltem, mert mindig csak a maga eszének, szívének engedett versírásakor (még a petőfis beütés sem hatás volt nála). Manapság intellektuálisan töltött, mégsem gondolati lírát igyekszem kiformálni, mely reflexív természetű, létközeli, s

képeit nem az egyetemesbe, hanem a sejtelmesbe növeszti.

– Lehet, hogy a költőnek nem kenyere az ilyesfajta önjellemzés, de oly tömören, találoan fogalmazol, hogy kérlek – megköszönve a beszélgetést –, folytasd!

Rájöttem: a vershez – személyessége, szubjektivitása ellenére – nem tartozik hozzá a hétköznapi értelemben vett őszinteség. Ifjan még „őszintén” írtam, ez a tudott-öntudatlan szándék vissza is vetett egy időre. Rájöttem arra is – részint az előbbiekkkel összefüggésben –, hogy a vers: külső dolog. Attól impulzív, hogy közvetett. A vers – az vers. A vers kezdetben, megalkotásakor nem én vagyok. Épp a megalkotás eredményeként válik eggyé velem, amikor gond, gondolat, indulat, hangulat már szervesen, összeforrvá beleépült. Ekkor azonosulunk, a vers meg én, s a vers alkalmassá lesz arra, hogy felőle közelítessem meg magamat. Nem én válok verssé, hanem a vers válik az énemmé. Ebben az állapotában átadó (már nem mondom, hogy eladó) másoknak, az olvasóknak. Az egész folyamatot nem misztifikálok. A vers nagyon sokat kell dolgozni.

Tarján Tamás